

بررسی نقش هوش معنوی در سرسختی روان‌شناختی و سبک‌های هویت دانشجویان

الهه برزگری بافقی^۱

^۱گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بافقی

نویسنده مسئول:

الهه برزگری بافقی

چکیده

هدف از پژوهش حاضر تعیین نقش هوش معنوی در سرسختی روان‌شناختی و سبک‌های هویت دانشجویان بود. پژوهش حاضر، توصیفی و از نوع همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشجویان دانشگاه آزاد بافق در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ به تعداد ۲۲۵۰ نفر بود که از بین این دانشجویان ۳۲۹ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی و با استفاده از فرمول کوکران به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه هوش معنوی، پرسشنامه سرسختی روان‌شناختی و پرسشنامه سبک‌های هویت استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از نرم افزار SPSS-16 و آزمون تحلیل رگرسیون ساده استفاده شد. نتایج نشان داد که هوش معنوی ارتباط مثبتی با سرسختی روان‌شناختی، هویت اطلاعاتی و هویت هنجاری و ارتباط منفی با هویت سردرگم/اجتنابی دارد ($p < 0/01$). علاوه بر این، نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که هوش معنوی قادر به پیش‌بینی سرسختی روان‌شناختی و سبک‌های هویت دانشجویان می‌باشد ($p < 0/001$). بنابراین؛ هوش معنوی پیش‌بینی کننده مهمی برای سرسختی روان‌شناختی و هویت دانشجویان است.

واژه‌های کلیدی: هوش معنوی، سرسختی روان‌شناختی، سبک‌های هویت

مقدمه

به نظر می‌رسد مردم جهان، امروزه بیش از پیش به معنویت و مسائل معنوی گرایش دارند و روان‌شناسان و روان‌پزشکان نیز به‌طور روزافزون درمی‌یابند که استفاده از روش‌های سنتی و ساده، برای درمان اختلالات روانی کافی نیست [۱]. بر همین اساس، امروزه به‌موازات توسعه ساختار هوش هیجانی، هوش معنوی^۱ (SI) که شامل مجموعه‌ای از توانایی‌هایی است که از منابع معنوی نشأت می‌گیرد، ساختارهای معنویت و هوش را وارد ساختار جدیدی می‌کند. هوش معنوی مستلزم توانایی‌هایی است که موارد معنوی را برای پیش‌بینی عملکرد، تطابق و ایجاد محصولات و دستاوردهای ارزشمند بکار می‌گیرد [۲].

هوش معنوی یک بعد جدید از هوش انسانی است که برای حل مسائل مفهومی و ارزشی استفاده می‌شود. هوش معنوی زمینه تمام آن چیزهایی است که ما به آن‌ها اعتقاد و باور داریم. سؤال‌های جدی در مورد اینکه از کجا آمده‌ایم، به کجا می‌رویم و هدف اصلی زندگی چیست، از نموده‌های هوش معنوی است [۳]. آموزه با توجه به مقیاس هوش گاردنر پنج کارایی را برای هوش معنوی در نظر می‌گیرد: ۱) ظرفیت متعالی کردن کارها با توجه به یکپارچگی جهان آفرینش، ۲) توانایی تجربه سطح بالایی از خودآگاهی، ۳) بررسی تجربیات روزانه با احساس مذهبی و معنوی، ۴) توانایی به‌کارگیری منابع معنوی در حل مشکلات و ۵) انجام رفتارهای پرهیز کارانه مانند فداکاری [۴]. با توجه به این تعاریف از هوش معنوی، می‌توان نتیجه گرفت که هوش معنوی موجب افزایش کیفیت عملکرد و بهزیستی روانی افراد می‌شود و با سلامت افراد رابطه مثبت دارد [۵].

یکی از جنبه‌هایی که ممکن است هوش معنوی بر آن تأثیرگذار باشد و کمتر به آن پرداخته شده است، سرسختی روان‌شناختی^۲ است. کوباسا^۳ مفهوم شخصیت سرسخت را ابداع کرد و آن را به‌عنوان متغیر مداخله‌گر در تعدیل ارتباط میان استرس و بیماری مورد بررسی قرار داد [۶]. کوباسا و همکاران سرسختی را ویژگی شخصیتی پیچیده‌ای معرفی می‌کند که از سه مولفه چالش، کنترل و تعهد تشکیل شده است. باور به تغییر، دگرگونی و پویایی زندگی و این نگرش که هر رویدادی لزوماً به معنای تهدیدی برای امنیت و سلامت انسان نیست، انعطاف‌پذیری شناختی و بردباری در برابر رویدادهای سخت استرس‌زا و موقعیت‌های مبهم را به دنبال دارد. بررسی‌ها گویای آن هستند که سرسختی با سلامت بدنی و روانی رابطه مثبت دارد و به‌عنوان یک منبع مقاومت درونی، تأثیرات منفی استرس را کاهش می‌دهد و از بروز اختلال‌های بدنی و روانی پیشگیری می‌کند [۷]. در بررسی رابطه بین هوش معنوی و سرسختی روان‌شناختی می‌توان به این نکته اشاره کرد که جهان‌بینی معنوی، افراد را در سراسر دوران زندگی و حتی نسل‌های بعد را جهت می‌بخشد. معنویت ارزش‌ها و اهداف والایی می‌آفریند و روابط و اقدامات روزمره را هدایت می‌کند و تاب‌آوری و سرسختی را در برابر مشکلات و مصیبت‌ها تقویت می‌کند. بسیاری از تحقیقات اخیر خبر از نقش هوش معنوی و مذهبی بودن خانواده‌ها در تحمل مشکلات می‌دهند [۸].

اما علاوه بر سختی روان‌شناختی یکی دیگر از متغیرهایی مهمی که ممکن است از هوش معنوی تأثیر بپذیرد، سبک‌های هویت است.^۴ هویت از پیچیده‌ترین مفاهیمی است که تعریف آن ساده و دقیق میسر نیست [۹]. این واژه دو معنی اصلی تشابه و تفاوت را می‌رساند. تشابهات، یعنی این که مردم مانند ما هستند و تفاوت‌ها به این معنی که دیگران مانند ما نیستند [۱۰]. هویت به‌عنوان یک سازه مهم شخصیت با بهداشت روانی ارتباط دارد. هویت عبارت است از معنا بخشیدن به خود. ایجاد وحدت بین تجارب خود در گذشته، حال و آینده. بر اساس نظریه اریکسون^۵ اگر هویت در طی زمان و بر اساس تجربیات حاصل از برخورد درست اجتماعی شکل گیرد و فرد

۱. Spiritual Intelligence

۲. Emmons

۳. Psychological hardiness

۴. Kobasa

۵. Identity Style

۶. Erickson

بتواند خود را بشناسد و از دیگران جدا سازد، تعادل روانی وی تضمین می‌گردد [۱۱]. مارسیا^۷ نیز با تعریف و توصیف هویت، نوجوانی را دوره‌ای می‌داند که در آن نوجوان با یک بحران هویت روبه‌رو می‌شود. مارسیا با استفاده از دو بعد سرمایه‌گذاری روانی و تجربه بحران هویت به ارائه چهار حالت هویت پرداخت. این چهار حالت عبارت‌اند از: (۱) هویت کسب‌شده یا موفق^۸؛ بعضی از افراد بحران هویت را با موفقیت پشت سر گذاشته و نسبت به اهداف معینی تعهدات لازم را پیدا کرده‌اند. (۲) هویت ضبطی^۹؛ این گروه بدون داشتن تجربه بحران نوجوانی، نسبت به اهداف خاصی احساس تعهد پیدا کرده‌اند. (۳) آشفتگی هویت یا هویت سردرگم^{۱۰}؛ این گروه شامل نوجوانانی است که هیچ نوع بحرانی را سپری نکرده و در عین حال به اهداف خاصی هم احساس تعهد نمی‌کنند. (۴) هویت وقفه^{۱۱}؛ این افراد هنوز در جهت کسب هویت تلاش می‌کنند و همواره در حالتی دوگانه به سر می‌برند، اما هنوز تعهدی کسب نکرده‌اند [۱۲].

در رابطه بین هوش معنوی و هویت می‌توان به این نکته اشاره کرد که رابطه آدمی و معنویت و نسبتی که با آن پیدا می‌کند، در مقوله «هویت معنوی» قابل تبیین و توضیح است. به نظر می‌رسد هویت معنوی در انواع هویت مورد بررسی توسط روان‌شناسان چندان مورد توجه نبوده است، اما عامل دین‌ورزی و گرایش به معنویت برای دستیابی به هویت همواره مورد تأکید بوده است. بدیهی است از پیامدهای تکوین هویت معنوی، احساس تعهد و مسئولیت در قبال ارزش‌ها و باورهای آن مکتب است. هویت معنوی توانایی آن را دارد که فلسفه ارضا کننده حیاتی برای بشر، تنظیم، تدوین و ارائه کند. در پژوهش‌های مختلفی نشان داده شده است که از آموزش‌ها و برنامه‌های معنوی می‌توان به بهترین شکل به عنوان وسیله‌ای برای پیشگیری از بروز اختلال‌های روانی استفاده کرد. سبک زندگی معنوی به خوبی می‌تواند آرامش فردی، خانوادگی و اجتماعی بسیاری را همراه داشته باشد [۱۳].

در مجموع با توجه به آنچه اشاره گردید مشخص می‌شود که هوش معنوی و معنویت نقش مهمی در سلامت روانی و جسمانی افراد دارد. همچنین پژوهش‌های انجام گرفته نشان داد که سرسختی روان‌شناختی و سبک‌های هویت نیز از جمله عوامل مهمی هستند که در سلامت روانی افراد دخیل می‌باشند. افزون بر این، یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که می‌توان ارتباط معناداری بین هوش معنوی با سرسختی روان‌شناختی و سبک‌های هویت پیدا کرد، باین حال هنوز تحقیق جامع و کاملی به این موضوع نپرداخته است و این رابطه را نشان نداده است که نیاز است تحقیقات بیشتری در این زمینه انجام گیرد. با توجه به این خلأ پژوهشی و نبود تحقیقات کافی در این زمینه، پژوهش حاضر قصد دارد با دیدی جامع و کامل به بررسی رابطه متغیرهای هوش معنوی، سرسختی روان‌شناختی و سبک‌های هویت در بین دانشجویان بپردازد و به این سؤال پاسخ دهد که آیا ارتباط معناداری بین هوش معنوی با سرسختی روان‌شناختی و سبک‌های هویت دانشجویان دانشگاه آزاد بافق وجود دارد یا خیر؟

روش‌ها

روش پژوهش حاضر، توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش شامل همه دانشجویان دانشگاه آزاد بافق در سال تحصیلی ۱۳۹۵-۹۶ بودند که تعداد آن‌ها براساس نظر آموزش ۲۲۵۰ نفر بود که از بین این دانشجویان ۳۲۹ نفر با استفاده از فرمول کوکران به عنوان نمونه برآورد شد که از میان جامعه مذکور به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند. داشتن رضایت آگاهانه برای مشارکت در این پژوهش و قرار داشتن در فاصله سنی ۴۰-۱۸ از شرایط ورود به مطالعه بود. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه هوش معنوی، سرسختی روان‌شناختی و سبک‌های هویت استفاده شد. قبل از توزیع پرسشنامه‌ها، برای جلب همکاری دانشجویان، ابتدا توضیحات لازم در مورد

7. Marcia

8. Achievement Identity

9. Foreclosure Identity

1. Diffusion Identity 0

1. Moratorium Identity 1

هدف و اهمیت پژوهش به آن‌ها داده شد و از آن‌ها خواسته شد به تمام سؤالات پرسشنامه با دقت پاسخ دهند. سپس پرسشنامه‌ها بین دانشجویان توزیع شد. پس از تکمیل پرسشنامه‌ها، ۳۰۰ پرسشنامه که قابل تحلیل بودند با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون ساده در نرم افزار SPSS-16 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

۱- **پرسشنامه هوش معنوی**^۱: پرسشنامه هوش معنوی شامل ۲۹ سؤال است که توسط عبدالله زاده و همکاران در سال ۱۳۸۷ ساخته و بر روی دانشجویان هنجاریایی شده است. گروه هنجاری ۲۸۰ نفر بودند که از این تعداد ۱۸۴ نفر دختر و ۹۶ نفر پسر بودند. پایایی پرسشنامه توسط عبدالله زاده و همکاران به وسیله آلفای کرونباخ ۰/۸۹ به دست آمد. برای بررسی روایی علاوه بر روایی محتوایی صوری که سؤال‌ها از نظر متخصصان تأیید شد، از تحلیل عاملی نیز استفاده شد و همبستگی کلیه سؤال‌ها بالای ۰/۳۰ بود. نمره‌گذاری این مقیاس به صورت طیف لیکرت ۵ درجه‌ای و از کاملاً موافقم، موافقم تا حدودی موافقم مخالفم تا کاملاً مخالفم است و یک نمره کل به دست می‌آید که دامنه نمرات بین ۲۹ تا ۱۴۵ است [۱۴].

۲- **مقیاس سرسختی روان‌شناختی اهواز**^۲: مقیاس سرسختی اهواز توسط کیامرثی باهدف تهیه مقیاسی برای سنجش سرسختی روان‌شناختی با تحلیل عوامل روی نمونه‌ای به حجم ۵۲۳ دانشجوی دختر و پسر در دانشگاه شهید چمران اهواز ساخته شد. این پرسشنامه دارای ۲۶ پرسش چهارگزینه‌ای هرگز (۰)، کمتر (۱)، گاهی اوقات (۲) و اغلب اوقات (۳) است. برای سنجش همسانی درونی پرسشنامه سرسختی اهواز، ضریب آلفای کرونباخ به کار برده شد و بر پایه یافته‌ها ضرایب آلفا برای کل نمونه، آزمودنی‌های پسر و آزمودنی‌های دختر به ترتیب، ۰/۷۶، ۰/۷۶ و ۰/۷۴ به دست آمد. برای سنجش پایایی، این آزمون دوباره پس از شش هفته به ۱۱۹ دانشجو (۵۳ پسر و ۶۶ دختر) ارائه شد. ضرایب همبستگی بین نمره‌های آزمودنی‌ها در دو نوبت یعنی پیش‌آزمون و پس‌آزمون دوباره برای کل آزمودنی‌ها ۰/۸۴، ۰/۸۴ و ۰/۸۴ به دست آمد. برای بررسی روایی پرسشنامه سرسختی اهواز، این پرسشنامه همزمان با چهار پرسشنامه ملاک مقیاس خودشکوفایی مزلو، مقیاس اعتبار سازهای سرسختی، مقیاس افسردگی اهواز و پرسشنامه اضطراب به گروه‌هایی از دانشجویان داده شد. ضرایب همبستگی بین نمره‌های کل آزمودنی‌ها در مقیاس سرسختی و اضطراب برای کل نمونه، آزمودنی‌های دختر و پسر به ترتیب ۰/۵۵، ۰/۷۷ و ۰/۴۴ به دست آمد. این ضرایب بیانگر همبستگی منفی معنی‌دار بین سرسختی و اضطراب است [۱۵].

۳- **پرسشنامه سبک‌های هویت**^۳: اولین بار این آزمون توسط برزونسکی^۵ برای اندازه‌گیری فرایندهای شناختی اجتماعی که نوجوانان و جوانان در برخورد با مسائل مربوط به هویت از آن استفاده می‌کنند، طراحی شد. بر اساس این دیدگاه برزونسکی افراد سه جهت‌گیری متفاوت یا سه سبک پردازشی هویتی مختلف را انتخاب می‌کنند. این پرسشنامه چهار سبک هویتی شامل اطلاعاتی، هنجاری، سردرگم اجتنابی و متعهد را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. پرسشنامه یک مقیاس ۴۰ سؤالی است که ۱۱ سؤال آن مربوط به مقیاس اطلاعاتی، ۹ سؤال مربوط به مقیاس هنجاری، ۱۰ سؤال آن مربوط به مقیاس سردرگمی اجتنابی و ۱۰ سؤال دیگر مربوط به مقیاس تعهد است که برای تحلیل ثانویه استفاده می‌شود و یک سبک هویتی محسوب نمی‌شود. پاسخ هر سؤال بر روی یک طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای مشخص می‌شود که شامل کاملاً مخالف=۱، مخالف=۲، مطمئن نیستم=۳ تا حدودی موافق=۴ و کاملاً موافق=۵ است [۱۶]. ارزیابی و سنجش همسانی درونی پرسشنامه سبک هویت در ایران نشان داد که نتایج ضرایب همسانی درونی پرسشنامه عبارت‌اند از: سبک هویت اطلاعاتی ۰/۶۷، سبک هویت هنجاری ۰/۵۲ و سبک هویت سردرگم اجتنابی ۰/۶۲ و این نتایج نشان می‌دهد که این پرسشنامه سبک هویت از ضرایب پایایی و همسانی درونی مناسبی برخوردار است [۱۷].

^۱ . Spiritual Intelligence Questionnaire

^۲ . Ahvaz Perfectionism Scale (APS)

^۳ . Identity Style Questionnaire

^۴ . Berzonsky

یافته‌ها

در جدول ۱ میانگین، انحراف معیار و ضرایب همبستگی پیرسون هوش معنوی، سرسختی روان‌شناختی و سبک‌های هویت دانشجویان (۳۰۰ نفر) ارائه شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود بین سرسختی روان‌شناختی و هوش معنوی ارتباط مثبت معنی‌داری وجود دارد ($p < 0/01$)؛ همچنین از بین سبک‌های هویت، هویت اطلاعاتی، هویت هنجاری و هویت متعهد با هوش معنوی رابطه مثبت معنی‌دار ($p < 0/01$) و بین هویت سردرگم / اجتنابی با هوش معنوی رابطه منفی معنی‌داری وجود دارد ($p < 0/01$).

در جدول ۲ خلاصه مدل رگرسیون، تحلیل واریانس و مشخصه‌های آماری رگرسیون هوش معنوی بر سرسختی روان‌شناختی و سبک‌های هویت نشان داده شده است. براساس این جدول هوش معنوی توانسته است ۰/۰۵ درصد از واریانس سرسختی روان‌شناختی را پیش‌بینی کند، همچنین هوش معنوی توانسته است ۰/۱۰ درصد از واریانس هویت اطلاعاتی، ۰/۰۷ درصد از واریانس هویت هنجاری، ۰/۰۶ درصد از واریانس هویت سردرگم / اجتنابی و ۰/۰۳ درصد از واریانس هویت متعهد را پیش‌بینی کند. میزان F مشاهده شده برای کل متغیرهای پژوهش در سطح ۰/۰۰۱ معنادار است؛ بنابراین هوش معنوی پیش‌بینی کننده معنی‌داری برای سرسختی روان‌شناختی و سبک‌های هویت دانشجویان هست.

در جدول ۳ نیز ضرایب رگرسیون و استاندارد شده و بررسی معنی‌داری این ضرایب گزارش شده‌اند. با توجه به جدول ۳ اثر هوش معنوی بر سرسختی روان‌شناختی ($\beta = 0/31$) مثبت و در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار می‌باشد. اثر هوش معنوی بر هویت اطلاعاتی ($\beta = 0/21$) مثبت و در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار می‌باشد. اثر هوش معنوی بر هویت هنجاری ($\beta = 0/27$) مثبت و در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار می‌باشد. اثر هوش معنوی بر هویت سردرگم / اجتنابی ($\beta = -0/23$) منفی و در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار می‌باشد. اثر هوش معنوی بر هویت متعهد ($\beta = 0/16$) مثبت و در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار می‌باشد. مثبت بودن اثر هوش معنوی بر سرسختی روان‌شناختی، هویت اطلاعاتی، هویت هنجاری و هویت متعهد نشانگر آن است که هر چه قدر میزان هوش معنوی در دانشجویان بالاتر باشد، میزان سرسختی روان‌شناختی، هویت اطلاعاتی، هویت هنجاری و هویت متعهد در آنان بالا خواهد بود. همچنین منفی بودن اثر هوش معنوی بر هویت سردرگم / اجتنابی بیانگر این است که هر قدر هوش معنوی در دانشجویان بالا باشد، هویت سردرگم / اجتنابی در آنان پایین خواهد بود و بالعکس. این نتایج نشان می‌دهد که هوش معنوی می‌تواند سرسختی روان‌شناختی و سبک‌های هویت دانشجویان را پیش‌بینی کند.

جدول ۱- میانگین، انحراف معیار و ضرایب همبستگی پیرسون هوش معنوی، سرسختی روان‌شناختی و سبک‌های هویت دانشجویان (۳۰۰ نفر)

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	هوش معنوی	سرسختی روان‌شناختی	هویت اطلاعاتی	هویت هنجاری	هویت سردرگم / اجتنابی	هویت متعهد
هوش معنوی	۱۱۹/۵۷	۶/۵۹	۱					
سرسختی روان‌شناختی	۴۶/۴۲	۵/۰۹	۰/۳۲***	۱				
هویت اطلاعاتی	۴۰/۳۳	۲/۸۷	۰/۲۱***	-۰/۰۶	۱			
هویت هنجاری	۵۴/۴۲	۲/۸۶	۰/۲۷***	۰/۰۹	۰/۲۵***	۱		
هویت سردرگم / اجتنابی	۲۸/۳۸	۳/۸۴	-۰/۲۴***	-۰/۲۷***	-۰/۲۴***	-۰/۱۹***	۱	
هویت متعهد	۳۴/۱۱	۳/۱۰	۰/۱۶***	۰/۰۷	۰/۲۴***	۰/۱۱	-۰/۰۷	۱

***P<0/01, **P<0/05

جدول ۲- خلاصه مدل رگرسیون، تحلیل واریانس و مشخصه‌های آماری رگرسیون هوش معنوی بر متغیرهای سرسختی روان‌شناختی و سبک‌های هویت

متغیرهای وابسته	شاخص‌ها مدل	مجموع مجذورات	Df	میانگین مجموع مجذورات	F	P	R	R ²	S.E
سرسختی روان‌شناختی	رگرسیون باقیمانده	۷۷۶/۸۳ ۶۹۲۷/۱۱	۱ ۲۹۵	۷۷۶/۸۳ ۲۳/۴۸	۳۳/۰۸	۰/۰۰۱	۰/۳۲	۰/۰۵	۴/۸۵
هویت اطلاعاتی	رگرسیون باقیمانده	۱۴۳/۶۸ ۳۱۴۳/۸۷	۱ ۲۹۵	۱۴۳/۶۸ ۱۰/۶۶	۱۳/۴۸	۰/۰۰۱	۰/۶۷	۰/۱۰	۳/۷۶
هویت هنجاری	رگرسیون باقیمانده	۳۳۰/۹۴ ۴۱۸۵/۶۰	۱ ۲۹۵	۳۳۰/۹۴ ۱۴/۱۸	۲۳/۳۲	۰/۰۰۱	۰/۶۹	۰/۰۷	۳/۷۶
هویت سردرگم/ اجتنابی	رگرسیون باقیمانده	۴۳۱/۲۷ ۷۲۱۷/۲۶	۱ ۲۹۵	۴۳۱/۲۷ ۲۴/۴۶	۱۷/۶۲	۰/۰۰۱	۰/۷۰	۰/۰۶	۴/۹۴
هویت متعهد	رگرسیون باقیمانده	۹۱/۸۲ ۳۵۱۴/۹۵	۱ ۲۹۵	۹۱/۸۲ ۱۱/۹۱	۷/۷۰	۰/۰۰۱	۰/۷۱	۰/۰۳	۳/۴۵

جدول ۳. ضرایب رگرسیون هوش معنوی روی متغیرهای وابسته

شاخص‌ها متغیرها	B	خطای استاندارد b	β	T	معناداری
سرسختی روان‌شناختی	۰/۲۴	۰/۰۴	۰/۳۱	۵/۷۵	۰/۰۰۱
هویت اطلاعاتی	۰/۱۰	۰/۰۳	۰/۲۱	۳/۶۷	۰/۰۰۱
هویت هنجاری	۰/۱۶	۰/۰۳	۰/۲۷	۴/۸۳	۰/۰۰۱
هویت سردرگم/اجتنابی	-۰/۱۸	۰/۰۴	-۰/۲۳	-۴/۱۹۹	۰/۰۰۱
هویت متعهد	۰/۰۹	۰/۰۳	۰/۱۶	۲/۷۷	۰/۰۰۱

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش باهدف بررسی نقش هوش معنوی در سرسختی روان‌شناختی و سبک‌های هویت دانشجویان انجام گرفت. اولین یافته پژوهش نشان داد که هوش معنوی با سرسختی روان‌شناختی و همه سبک‌های هویت ارتباط معنادار دارد و قادر به پیش‌بینی آن است. این نتایج می‌تواند همسو با نتایج پژوهش‌های دولیتل و همکاران (۲۰۱۳)، دوتی^۱ (۲۰۰۳)، اکبرزاده و همکاران (۲۰۱۲) و صفری و همکاران (۱۳۹۵) مبنی بر رابطه بین هوش معنوی و معنویت با سرسختی روان‌شناختی می‌باشد [۲۱-۱۸]. در تبیین نتایج به‌دست‌آمده می‌توان به این نکته اشاره کرد که یک عامل مهم در افزایش سلامت روانی، تاب‌آوری و افزایش توانی و قدرت کنار آمدن با مسائل مختلف می‌تواند معنویت باشد. افرادی که دارای جهت‌گیری مذهبی و دارای هوش معنوی بالایی هستند، اعتقاد به قدرت بالاتر یعنی خداوند دارند که این اعتماد و اعتقاد می‌تواند این افراد را در مقابله به مشکلات توانا تر کند و افزایش امید را برایشان به ارمغان آورد. همچنین، اعتقاد بیشتر به معنویت منجر به آفرینش ارزش‌ها و اهداف والایی می‌شود و روابط و اقدامات روزمره را جهت داده و تاب‌آوری و سرسختی را در برابر مشکلات و مصیبت‌ها تقویت می‌کند. تحقیقات اخیر نیز به نقش هوش معنوی و مذهبی بودن خانواده‌ها در تحمل مشکلات کودکان اشاره دارد [۱۹].

هوش معنوی مفاهیم معنویت و هوش را درون یک سازه جدید ترکیب می‌کند و به انسان این فرصت را می‌دهد تا در مقابل واقعیت‌های مادی و معنوی حساس باشد و تعالی را هرروز در لابه‌لای اشیاء، مکان‌ها، ارتباطات و نقش‌ها دنبال کند و به این طریق بهتر بتواند مسائل را حل کنند و با مشکلات درون زندگی کنار بیایند و به هدفشان برسند [۲۲]. درواقع، پیامدهای هوش معنوی توانایی حفظ آرامش و تمرکز در مواجهه با بحران و آشوب و حفظ گرایش فداکارانه و عاری از خودخواهی نسبت به سایرین و داشتن دیدگاهی روشن‌تر و آرام‌تر نسبت به زندگی است و حل مسائل و داشتن تعهد، حس کنترل و تاب‌آوری بیشتر در زندگی است که همه این موارد می‌تواند جزئی از هوش معنوی باشد [۲۳].

نتایج پژوهش‌های مختلف همچنین نشان داده است که هوش معنوی ارتباط نزدیکی با سبک‌ها و راهبردهای مقابله‌ای با استرس (که ارتباط نزدیکی با سرسختی روان‌شناختی دارند) دارد، به این معنا که افرادی که از هوش معنوی بالاتری برخوردار باشند، از راهبردهای مقابله با استرس بیشتری برخوردارند و با افزایش هوش معنوی راهبردهای مقابله‌ای در افراد و خصوصاً دانشجویان افزایش می‌یابد [۲۴]. درواقع با افزایش هوش معنوی، افراد می‌توانند از اطلاعات معنوی در حل مشکلات روزانه استفاده کنند و در نتیجه باعث سازگاری فرد می‌گردد. از دیدگاه واگان^۲ با توجه به اینکه هوش معنوی، یکپارچه کننده زندگی درونی و معنوی با زندگی بیرونی و محیط کار است، به این صورت می‌تواند در کاهش مشکلات و مسائل بیرونی و اجتماعی مؤثر واقع شود و استرس‌های ناشی از زندگی روزمره را کاهش دهد [۲۵]. درمجموع همان‌گونه که اشاره گردید، هوش معنوی بیانگر توان به کار بستن منابع و ظرفیت‌های معنوی است برای افزایش سازگاری و در نتیجه سلامت روان انسان. هوش معنوی بعدی از هوش است که انسان توسط آن مسائل وجودی را حل می‌کند و به زندگی‌اش معنا می‌دهد و این معنا دهی می‌تواند در مواجهه با بحران‌های شدید بسیار به انسان کمک کند و منجر به افزایش سرسختی روان‌شناختی انسان گردد [۲۶].

دومین یافته پژوهش نشان داد که هوش معنوی ارتباط معنی‌داری با سبک‌های هویت دانشجویان دارد و قادر به پیش‌بینی همه سبک‌های هویت می‌باشد. هوش معنوی می‌تواند سبک‌های هویت (اطلاعاتی، هنجاری، سردرگم اجتنابی و تعهد) را به‌صورت معنادار پیش‌بینی کند. درواقع هوش معنوی توانسته بود سبک‌های هویت اطلاعاتی، هنجاری و تعهد را به‌صورت مثبت و سبک هویت سردرگم / اجتنابی

^۱ . Doty 6

^۱ . Vaughan 7

را به صورت منفی پیش بینی کند. این یافته با نتایج پژوهش های کیشینگ^۱ و همکاران (۲۰۱۷)، زارع غضنفری (۲۰۱۴)، الیس و همکاران (۲۰۱۰)، روسر و کینگ^۲ (۲۰۰۹)، روزیتز و کرافورد (۲۰۰۶)، وبستر^۳ (۲۰۰۵) مبنی بر تأثیر معنویت و هوش معنوی بر هویت و سبک های هویت افراد، همسو است [۳۲-۲۷].

در تبیین یافته حاضر می توان به این نکته اشاره کرد که تحقیقات متفاوت حاکی از این امر است که عبادات، تصور از خداوند و تعهدات مذهبی در الگوهای شکل گیری هویت نقش متفاوتی را ایفا می کنند [۳۳]. کوبوریک^۴ (۱۹۹۸) معتقد است خداوند به عنوان مبدأ آفرینش، از جنجال برانگیزترین موضوعات ذهنی بشر بوده است و اعتقادات افراد در مورد زندگی از چگونگی ارتباط آن ها تأثیر با خدا می پذیرد و بر ارتباط آن ها با هر چیزی تأثیر می گذارد و از همه مهم تر نگرش آن ها به سوی خودشان، افراد دیگر و به طور کلی معنا و مفهوم زندگی را تعیین می کنند [۳۴]. همچنین آموزه های دینی امکان شکل گیری الگوهای هویتی تکامل یافته تری را فراهم آورد [۳۰]. همچنین فورو و کینگ نتیجه گرفتند که مذهب به عنوان الگوی عملیاتی رفتار، قادر است تا اصول و قواعد و راهکارهایی را در جهت مواجهه با پدیده ها ارائه نماید [۳۳]. در واقع می توان ادعان داشت که افرادی که هوش معنوی بالایی دارند فعالانه به جستجوی معنویت و وجود متناهی می روند، این افراد از توانایی ژرف نگری و استعداد برای شناسایی خویش شدن برخوردارند [۳۵]. افراد دارای سبک هویت اطلاعاتی نیز خود تأمل گر بوده و اطلاعات مربوط به خود را فعالانه جستجو می کنند همچنین افراد دارای هوش معنوی بیشتر به دلیل مسئولیت پذیری بالا و شخصی کردن تکالیف، افراد را دارای سبک هویت هنجاری و متعهد می کند و به اصول اولیه که مورد تأیید و حمایت دیگران هستند متمایل می کند؛ اما رابطه هوش معنوی با سبک سردرگم/ اجتنابی منفی بود و به صورت منفی پیش بینی می کرد، دلیل این امر آن است که افراد دارای هوش معنوی پایین به دلیل اینکه از توانایی ژرف نگری و استعداد برای شناسایی خویش شدن برخوردار نیستند و به دلیل عدم دریافت راهنمایی از جانب بزرگسالان، متخصصان و والدین به واسطه تلاش برای حل کردن شخصی به یک سردرگمی در هویت یابی دست می یابند و یا اینکه از رسیدن به یک هویت مشخص، اجتناب می کنند [۳۶].

در مجموع نتایج این پژوهش نشان داد که افرادی که از هوش معنوی بالایی برخوردار هستند از توانایی بیشتری برای مقابله با مشکلات برخوردارند و هنگام قرار گرفتن با مشکلات و چالش ها با تعهد و کنترل موقعیت می توانند، موقعیت چالش زا را حل کرده و در واقع از سرسختی بیشتری برخوردار گردند. همچنین افرادی که هوش معنوی بالایی داشته باشند به شیوه فعال تری به جستجوی هویت خویش می پردازند و در این فرایند هویت یابی هوش معنوی می تواند با کمک به کاوش گری ژرف نگری، آنان را در رسیدن به یک هویت و متعهد ماندن به آن هویت یاری کند. همچنین نتایج نشان داد که هوش معنوی با سبک هویت سردرگم/ اجتنابی ارتباط منفی دارد و هوش معنوی به صورت منفی آن را پیش بینی می کند که نشان دهنده این مطلب است، افرادی که از هوش معنوی بالایی برخوردارند به یک هویت منسجم دست خواهند یافت و دچار سردرگمی و اجتناب از هویت نخواهند شد. در مجموع نتایج این پژوهش حاکی از اهمیت هوش معنوی در سرسختی روان شناختی و سبک های هویت دانشجویان می باشد که دارای تلویحات آموزشی و پرورشی مهمی است؛ اما علی رغم نتایج مفیدی که از این پژوهش قابل استنباط است، این پژوهش همچون سایر پژوهش ها از محدودیت هایی نیز برخوردار بوده است، از مهمترین محدودیت های این پژوهش، می توان به نمونه های آن اشاره نمود که از یک منطقه جغرافیایی و از یک دانشگاه انتخاب شده بودند که در تعمیم پذیری نتایج باید جوانب احتیاط را رعایت نمود. با توجه به این نتایج پیشنهاد می شود، هوش معنوی به عنوان یک متغیر مهم و تأثیرگذار بیشتر در امر آموزش و پرورش مورد توجه قرار گیرد و برنامه های آموزشی مبتنی بر آن تدوین گردد.

1. Cisheng	8
1. King & Roeser	9
2. Webster	0
2. Kuburić	1

تشکر و قدردانی: بدین وسیله از مسئولین و دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بافق که با حمایت‌های خود زمینه انجام این پژوهش را ممکن ساختند کمال تشکر و قدردانی را داریم.

مراجع

- [1] Zohar D. Spiritual intelligence: The ultimate intelligence. Bloomsbury Publishing; 2012.
- [2] Popoveniuc B. SPIRITUAL INTELLIGENCE AND ARTIFACTUALNESS. European Journal of Science and Theology. 2015; 11(1):59-74.
- [3] Amram Y, Dryer C. The integrated spiritual intelligence scale (ISIS): Development and preliminary validation. American Psychological Association Paper presented at the 116th Annual, Retrieved January. 2008; 25:10-20.
- [4] Emmons RA. Is spirituality an intelligence? Motivation, cognition, and the psychology of ultimate concern. The International Journal for the psychology of Religion. 2000; 10(1):3-26.
- [5] Faribors B, Fatemeh A, Hamidreza H. The relationship between nurses' spiritual intelligence and happiness in Iran. Procedia-Social and Behavioral Sciences. 2010; 5:1556-1561.
- [6] Kobasa SC. Stressful life events, personality, and health: an inquiry into hardiness. Journal of personality and social psychology. 1979; 37(1):1-22.
- [7] Kobasa SC, Maddi SR, Kahn S. Hardiness and health: a prospective study. Journal of personality and social psychology. 1982; 42(1):168-182.
- [8] Hartwick JM, Kang SJ. Spiritual practices as a means of coping with and ameliorating stress to reduce teacher attrition. Journal of research on Christian education. 2013; 22(2):165-88.
- [9] Wimberley DW. Religion and role-identity: A structural symbolic interactionist conceptualization of religiosity. The Sociological Quarterly. 1989; 30(1):125-42.
- [10] Woodward K, editor. Questioning identity: gender, class, and nation. Routledge; 2004.
- [11] Erikson EH. Autobiographic notes on the identity crisis. Daedalus. 1970; 1:730-59.
- [12] Marcia JE. Identity in adolescence/Adelson (Ed) Handbook of adolescence psychology. NY: Wiley; 1980.
- [13] Jürges H. True health vs response styles: exploring cross-country differences in self-reported health. Health economics. 2007; 16(2):163-78.
- [14] Abdullah Zadeh H, Kashmiri M, Arab Ameri F. Construction and Standardization of spiritual intelligence questionnaire, Tehran. Psychometric publications; 2009. [Persian]
- [15] Kiyamersi A. Construction and Validation of a measure for the hardiness of the students. [Thesis]. Ahvaz:University of Ahvaz; 1997. [Persian]
- [16] Berzonsky MD. Identity style: Conceptualization and measurement. Journal of Adolescent Research. 1989;4: 268-282
- [17] Ghazanfari A. Validation and standardization of Identity Style Questionnaire (ISI-6G). Fertility and Psychology Studies. 1994; 81-94. [Persian]
- [18] Doolittle BR, Windish DM, Seelig CB. Burnout, coping, and spirituality among internal medicine resident physicians. Journal of graduate medical education. 2013; 5(2):257-261.
- [19] Doty TR. Resiliency and religion/ spirituality: A factor in families coping with multiple crises. Doctoral dissertation, Southern Christian University, Alabama: 2003.
- [20] Akbarzadeh F, Hajivandi A, Bagheri F, Hatami H. Relationship between nurses' spiritual intelligence with hardiness and general health. Journal of Kermanshah University of Medical Sciences (J Kermanshah Univ Med Sci). 2012 2; 15(6). [Persian]
- [21] Safari H, Jenaabadi H, Salmabadi M, Abasi A. Prediction of Academic Aspiration based on Spiritual Intelligence and Tenacity. Educ Strategy Med Sci. 2016; 8 (6):7-12. [Persian]
- [22] Visser A, Garssen B, Vingerhoets A. Spirituality and well-being in cancer patients: a review. Psycho-Oncology. 2010; 19(6):565-72.

- [23] Hoseinighomi T, Salimi H. The relationship between religious orientation and resilience among mothers with children that suffer disease. *Ravanshenasi Din J.* 2011; 3:69-72. [Persian]
- [24] Musavimoghadam S R, Zahirikhah N, Bavarsadjani A. Prediction of relationship between spiritual intelligence and perfectionism with coping strategies among students of Payam Noor University of Susa city. *MEDICAL SCIENCES.* 2016; 26 (1):56-60. [Persian]
- [25] Vaughan F. What is spiritual intelligence? *Journal of humanistic psychology.* 2002; 42(2):16-33.
- [26] Mascaro N, Rosen DH. Existential meaning's role in the enhancement of hope and prevention of depressive symptoms. *Journal of personality.* 2005; 73(4):985-1014.
- [27] Cisheng W, Shah MS, Jamala B, Aqeel M, Ahmed A, Gul M. The moderating role of spiritual intelligence on the relationship between emotional intelligence and identity development in adolescents. *Foundation University Journal of Psychology.* 2017; 1(1):78-103.
- [28] Zareh L, Ghazanfari A. Relationship between spiritual intelligence and attachment styles with identity in students at the universities of Isfahan Province. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences.* 2014; 4(9):1. [Persian]
- [29] Elias H, Krauss SE, Aishah S. A review study on spiritual intelligence, adolescence and spiritual intelligence, factors that may contribute to individual differences in spiritual intelligence, and the related theories. *International Journal of Psychological Studies.* 2010; 2(2):179-189.
- [30] King PE, Roeser RW. Religion and spirituality in adolescent development. *Handbook of adolescent psychology:* 2009.
- [31] Crawford M, Rossiter G. Reasons for living: Education and young people's search for meaning, identity and spirituality: A handbook. Aust Council for Ed Research; 2006.
- [32] Webster RS. Personal identity: moving beyond essence. *International journal of children's spirituality.* 2005; 10(1):5-16.
- [33] Furrow JL, King PE, White K. Religion and positive youth development: Identity, meaning, and prosocial concerns. *Applied Developmental Science.* 2004; 8(1):17-26.
- [34] Kuburić ZS. Image of God in religious experience. *Facta universitatis-series: Philosophy and Sociology.* 1998; 1(5):471-84.
- [35] DeCicco DB. A Viable Model and Self-Report Measure of Spiritual Intelligence. *ranspersonal Studies.* 2009:68.
- [36] Berzonsky MD, Adams GR. Reevaluating the identity status paradigm: Still useful after 35 years:1999.